

Adviesrapport: **Op weg naar een sociale energietransitie**

In de regio Noordwest-Fryslân

Adviesrapport: Op weg naar een sociale energietransitie
Versie: definitief
September 2020

Auteur:
Yang Soo Kloosterhof ([ComposYtum](#))

In opdracht van:

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1. Inleiding	4
2. Achtergrond	4
3. Sociale energietransitie: kansen en uitdagingen	5
4. Doelgroepen	6
5. Domeinintegraliteit	7
6. Kansrijke vindplaatsen	7
7. De energiecoach	8
7.1 Profiel van de energiecoach.....	8
7.2 Varianten van energiecoaching	9
7.3 Energie begrijpen	10
7.4 Training energiecoach	10
7.5 Aanknopingspunten.....	11
8. Hoe bereiken we de mensen	14
9. Breed netwerk van energiecoaches	14
10. Leren van een pilot	14
11. Opbrengst voor de gemeente	15
12. Pilot: Energiecoach Harlingen	16
12.1 Pilotbeschrijving	16
12.2 Inzet energiecoach.....	16
12.3 Doelgroep van de pilot.....	17
12.4 Beschrijving per fase	18
13. Pilot: Energiecoach Waadhoeke	19
13.1 Pilotbeschrijving	19
13.2 Inzet energiecoach.....	20
13.3 Doelgroep van de pilot.....	20
13.4 Beschrijving per fase	21
14. Drie praktische scenario's voor na de pilot	22
14.1 Scenario 1: Inzet professionele energiecoach.....	22
14.2 Scenario 2: Inzet vrijwilligers	23

14.3 Scenario 3: Hybride inzet.....	24
Bijlage 1 – Betrokken stakeholders	25
Bijlage 2 – Empathy Map	27
Bijlage 3 – Energiearmoede Noordwest Fryslân.....	28
Bijlage 4 – Geraadpleegde literatuur	29

1. Inleiding

In Nederland leven naar schatting ruim 750.000 huishoudens in energiearmoede¹. Dat is zo'n 10 procent van het totaal aantal huishoudens. Vooral huishoudens met een laag inkomen² dreigen in een onhoudbare situatie terecht te komen. Gemeenten zijn daarom gebaat bij een aanpak die praktische oplossingen biedt om de energierekening bij huishoudens met een smalle beurs omlaag te brengen. En met zo'n aanpak tegelijkertijd inwoners meer perspectief te bieden om energie en geld te besparen.

In meerdere gemeenten en regio's hebben al pilots en initiatieven plaatsgevonden om energiearmoede te bestrijden³. Bijvoorbeeld met de inzet van een energiecoach die huishoudens helpt bij het besparen van energie en het aanbrengen van kleinschalige bespaarmaatregelen. Deze pilots en initiatieven leveren relevante inzichten op ten aanzien van wat wel en minder goed werkt. Eén ding is zeker: om inwoners zo goed mogelijk te ondersteunen is het belangrijk dat betrokken partijen samenwerken. Denk aan de gebiedsteams, schuldhulpverlening, De Skûle Welzijn, woningcorporaties, De Dienst, vrijwilligersorganisaties, dorpencoördinatoren, energiebedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen, lokale ondernemers, energiecoöperaties en natuurlijk inwoners zelf. Door samen te werken met sociale partijen ontstaan korte lijnen en kan eerder worden ingespeeld, bijvoorbeeld op risicovolle schulden. Een dergelijke aanpak bevordert dus niet alleen een duurzamer woon- en leefomgeving. Ook heeft zo'n aanpak een belangrijke signaleringsfunctie, bevordert die participatie en versterkt die de sociale cohesie in de buurt, de wijk of het dorp.

2. Achtergrond

Maar liefst 10 procent van de huishoudens in Nederland heeft een te hoge energierekening ten opzichte van het inkomen. Veel van hen hebben moeite met het betalen van de energierekening en leven feitelijk in energiearmoede. De gemeenten Waadhoeke en Harlingen tellen respectievelijk 7 en 9 procent huishoudens met een laag inkomen (FSP, 2018). Zeker voor deze groep inwoners maakt de energierekening een groot onderdeel uit van de maandelijkse vaste lasten.

Het verlagen van het energieverbruik is een stap in het realiseren van de doelen op zowel klimaatgebied als op het vlak van armoedebestrijding. De wens van beide gemeenten is om te onderzoeken hoe in het najaar van 2020 kan worden gestart met de energiecoach, die inwoners met een smalle beurs helpt bij het verlagen van de energielasten.

Deze notitie biedt de gemeenten Harlingen en Waadhoeke een wenkend perspectief en een aanzet voor een praktische aanpak die bijdraagt aan een sociale energietransitie.

---

¹ Van energiearmoede is sprake als een huishouden na het betalen van de kosten voor huisvesting en levensonderhoud onvoldoende geld overhoudt voor het betalen van de energierekening. Indicator is >10% van het inkomen dat wordt besteed aan energiekosten (ECN, 2017).

² Indicator voor een lage sociaaleconomische status (SES) is de positie van mensen op de maatschappelijke ladder. Naast inkomen zijn opleiding en de positie op de arbeidsmarkt indicatoren voor SES (Volksgezondheidszorg.info, RIVM).

³ O.a. Duurzaam Rondkomen in Leeuwarden, MijnEnergievoordeel in Noord-Groningen, EnergieCoach Smallingerland in Drachten, !WOON in Amsterdam, De Energiebank in Arnhem, Speur de Energieslurper in Assen.

3. Sociale energietransitie: kansen en uitdagingen

De energietransitie vraagt de komende jaren veel van de gemeente, maatschappelijke organisaties en ondernemers. Ook van inwoners wordt de komende jaren veel gevraagd. Daarom is het belangrijk dat de gemeente ervoor zorgt dat inwoners vanaf het begin worden betrokken en kunnen meedoen aan allerlei ontwikkelingen en activiteiten die gaan over het verduurzamen van de woon- en leefomgeving.

Het kunnen meedoen aan de energietransitie is echter niet vanzelfsprekend. De focus op inwoners die niet of maar moeizaam mee kunnen is belangrijk en vraagt meer dan alleen een technische oplossing. Het aanbieden van een energiecoach voor huishoudens die minder hebben te besteden, is een belangrijke stap. Hieronder zijn enkele kansen en uitdagingen opgesomd die pleiten om met een dergelijke aanpak zo snel mogelijk aan de slag te gaan.

Kansen:

- Klimaatakkoord vraagt om actie en iedereen moet kunnen meedoen aan de transitie naar een duurzame omgeving (o.a. via de RES en lokaal beleid).
- Actieplan 'Sociale Energie' van Noordelijke gemeenten en provincies (oktober 2018).
- Bestuursakkoord 2019-2023 provincie Fryslân (1,8 miljoen euro beschikbaar voor energiebesparing, waaronder het opzetten van een breed netwerk van energiecoaches).
- Toename van maatschappelijk rendement bij het succesvol uitvoeren en inbedden van een aanpak, die inwoners met een smalle beurs bereikt.
- Economische besparing voor huishoudens en gemeente door preventieve werking.
- Koppeling van de energiecoach met bestaande en nieuwe regelingen en activiteiten om te verduurzamen. Zo worden meer inwoners bereikt en gemotiveerd.
- CO2-reductie.
- Integrale aanpak met maatschappelijke stakeholders, die leidt tot een best-practice voor andere gemeenten (delen van kennis en ervaringen).
- De energiecoach kan een waardevolle rol spelen bij het eerder signaleren van risicovolle schulden, bijvoorbeeld als verlengstuk van de gebiedsteams. Dat sluit ook aan bij de nieuwe Wet gemeentelijke schuldhelpverlening.
- Koppeling met de Sociale Inclusie Agenda (inzet vrijwilligers en motiveren van inwoners).
- Aansluiten bij de prestatieafspraken met woningcorporaties rondom betaalbaarheid van wonen en de ontwikkeling van 'de instrumentenkoffer'.
- Versterken van samenwerking met woningcorporaties op dit vlak, zodat beleid nog beter aansluit bij de wensen van huurders en betrokken partijen.
- De energietransitie vraagt de komende jaren om om- en bijscholing van werknemers en werkzoekenden, nieuwe opleidingen in techniek en energie, innovatieve financieringsvormen voor verduurzaming, toekomstbestendig wonen en de integratie met het sociaal domein en de publieke zorg.

Uitdagingen:

- Er is breed draagvlak nodig voor een aanpak rondom energiebesparing als armoedebestrijder, zowel intern als extern.

- Bezuinigingen in het sociaal domein.
- Inbedding van een aanpak in bestaand beleid.
- Hoe bereiken we de groep inwoners die net buiten alle minimaregelingen vallen en om die reden een verhoogd risico hebben op armoedeval?
- Wie betaalt (en bepaalt)?
- Verschillende belangen.
- Trage (politieke) besluitvorming.
- COVID-19.

4. Doelgroepen

Er zijn meerdere doelgroepen aan te wijzen die gebaat zijn bij de energiecoach. Hieronder zijn de belangrijkste opgesomd.

Lage inkomensgroep (en net daarboven)

Huishoudens met een laag inkomen zijn over het algemeen kwetsbaarder dan de midden en hoge inkomensgroepen. Het acuut vervangen van een primair huishoudelijk apparaat is voor hen vaak onmogelijk. In Waadhoeke heeft 9 procent van de huishoudens een laag inkomen. In Harlingen ligt dat percentage op 12 procent (CBS, 2018). De groep die daar net boven valt kan in veel gevallen geen gebruikmaken van sociale voorzieningen. Deze groep is mogelijk extra gebaat bij een energiecoach die helpt bij het omlaag brengen van de energierekening. Het is vooral deze groep die kampt met een verhoogd risico op zogenaamde armoedeval, of zich daar al in bevindt.

Sociale huurders

De gemeente Harlingen telt ongeveer 7.800 huishoudens. Daarvan woont zo'n 33 procent in een sociale huurwoning. Ruim 11 procent huurt een woning in de particuliere sector. In Waadhoeke wonen ruim 21.000 huishoudens, waarvan 25 procent in een sociale huurwoning en bijna 8 procent in een particuliere huurwoning. Het is aannemelijk dat onder huurders zich een belangrijk deel bevindt dat gebaat is bij een lagere energierekening. Ook huurders in de vrije sector zijn mogelijk gebaat bij een aanpak voor het verlagen van de energielasten. Een groep die over het algemeen niet of nauwelijks wordt bereikt.

Huishoudens met een koopwoning

Ruim 67 procent van de huishoudens in de gemeente Waadhoeke bezit een eigen woning. In Harlingen is dat ruim 55 procent. Het is mogelijk dat een deel van deze huishoudens niet of nauwelijks wordt bereikt. In de dorpen is het aandeel koopwoningen groter ten opzichte van het aantal huurwoningen.

Het is algemeen bekend dat er onder inwoners met een (goedkope) koopwoning energiearmoede bestaat. Daarom zijn ook zij gebaat bij een energiecoach die helpt bij het verlagen van de energielasten.

Laaggeletterden en anderstaligen

In zowel Harlingen als Waadhoeke is 11 tot 13 procent van de inwoners laaggeletterd. Aannemelijk is dat een deel van hen kampt met armoedeproblematiek en gebaat is bij de

inzet van een energiecoach⁴. Het bereiken en motiveren van deze groep vraagt om een andere benadering. Datzelfde geldt voor anderstaligen. Ook voor hen wil je een aanpak die zo goed mogelijk aansluit en begrijpelijk is.

Zelfstandigen

Niet in de laatste plaats is er de groep zelfstandigen met een verhoogd risico op armoede(val). Het is mogelijk dat deze groep door corona is toegenomen. In Harlingen is het percentage zelfstandigen ruim 15 procent en in Waadhoeke maar liefst 22 procent ten opzichte van het totaal aantal banen in de gemeente⁵. Deze groep is vaak onzichtbaar omdat die doorgaans geen gebruik kan maken van minimavoorzieningen. Als het aan een partner met inkomen ontbreekt, kan de inzet van de energiecoach voor deze groep uitkomst bieden.

5. Domeinintegraliteit

Bij een deel van de inwoners die we willen bereiken zijn vaak meerdere partijen betrokken die hulp en ondersteuning bieden op een of meerdere gebieden. In de praktijk werken partijen uit het sociaal en fysiek domein vaak nog niet optimaal met elkaar samen. Door het organiseren van betrokkenheid en regie rondom de energiecoach wordt bevorderd dat domeinen en partijen effectief met elkaar samenwerken. Hierdoor kunnen inwoners sneller en beter worden bereikt, kan er eerder worden gesignaleerd en geholpen, en worden inwoners ondersteund bij het omlaag brengen hun energierekening.

Dit sluit aan bij de ambitie van de gemeenten Harlingen en Waadhoeke om samen met fysieke en sociale partijen een grotere groep inwoners beter te ondersteunen en mee te nemen in de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Ook is het zinvol om te verkennen of en hoe kan worden aangesloten bij (bestaande) gebeurtenissen in de wijk of het dorp, zodat we meer inwoners bereiken en enthousiast krijgen om met energiebesparing aan de slag te gaan.

6. Kansrijke vindplaatsen

Er zijn al veel (gemeentelijke) organisaties en netwerken betrokken bij inwoners met een smalle beurs. Voor een succesvolle aanpak en inzet is het essentieel om aansluiting te vinden en samen te werken met deze organisaties en netwerken. Naast De Dienst Noardwest Fryslân, bieden de volgende organisaties een kansrijke ingang om inwoners te bereiken:

- Maatschappelijke organisaties; De Skûle Welzijn, Humanitas, Schuldhulpverlening, SUS, voedselbank, bibliotheek, Vluchtelingenwerk, Leger des Heils
- Gebiedsteams
- Woningcorporaties en huurdersverenigingen
- Sociaal werkbedrijf Pastiel en/of Empatec
- Dorpsbelangen, wijkraden en dorpshuizen
- (Energie)coöperaties

---

⁴ Laaggeletterdheid is vaak een belemmering om zelfredzaam te zijn en andersom vergroot armoede de kans op laaggeletterdheid (Over de relatie tussen laaggeletterdheid en armoede, Stichting Lezen en Schrijven, 2016).

⁵ Waarstaatjegemeente.nl, 2018.

- Kerkelijke instellingen
- Sportclubs en verenigingen
- Energiemaatschappijen en netbeheerder Liander
- Onderwijsinstellingen (PO/VO/MBO)

7. De energiecoach

Onbekendheid blijkt vaak een obstakel voor mensen om te verduurzamen. Ook leeft het beeld dat energiebesparing geld kost in plaats van oplevert. Als je wel bereid bent om iets te doen, dan is het de vraag of je weet wat er kan of moet gebeuren om te besparen of verduurzamen. Want vaak ontbreekt het aan handelingsperspectief.

De energiecoach helpt huishoudens bij het vergroten van inzicht en bewustwording, en stimuleert duurzaam gedrag om in huis eenvoudig energie te besparen. Hij of zij kan op maat adviseren over de te nemen maatregelen in huis, zonder te hoeven investeren. Ook kan de energiecoach zelf kleine handelingen verrichten aan de woning, bijvoorbeeld het aanbrengen van radiatorfolie of ledlampen uit het bespaarpakket.

Voor het verduurzamen van de gehele gebouwde omgeving is het belangrijk dat inwoners worden gestimuleerd en gemotiveerd voor het nemen van energiebesparende maatregelen. Dat begint bij het vergroten van inzicht en bewustwording. Gelukkig gaat dat bij een deel van de samenleving al heel goed. Bij een ander deel ligt dat ingewikkelder, vanwege het gebrek aan geld of handelingsperspectief. Dan is er vaak ook geen ruimte of motivatie om met energiebesparing aan de slag te gaan. Als motivatie ontbreekt, blijft energiebesparend gedrag uit. Het profiel van de energiecoach is daarom cruciaal. Eén van de belangrijkste eigenschappen van de energiecoach is dat hij of zij contact maakt en aansluiting vindt bij bijvoorbeeld minima. De energiecoach stimuleert huishoudens vanuit de eigen kracht energie te besparen. Zij krijgen indien mogelijk extra ondersteuning van de klussenbus voor het aanbrengen van energiebesparende maatregelen. Of van een installateur voor het waterzijdig inregelen van de centrale verwarming (cv).

Het is wenselijk dat de energiecoach ook zelf in de keten wordt ingebed, bijvoorbeeld als verlengstuk van het gebiedsteam of het welzijnswerk. Zodat korte lijnen worden geborgd met betrokken professionals en een effectieve samenwerking tot stand wordt gebracht om eventuele hulpvragen eerder te signaleren.

7.1 Profiel van de energiecoach

Om inwoners met een smalle beurs te motiveren voor energiebesparing is het raadzaam om de energiecoach vooraf goed voor te bereiden en te trainen. Een belangrijke voorwaarde is dat de energiecoach aansluiting vindt bij de doelgroep. Het begrijpelijk en motiverend overbrengen van informatie is niet eenvoudig. Terwijl dat essentieel is voor gedragsverandering.

De ideale energiecoach bezit drie belangrijke vaardigheden die nodig worden geacht om huishoudens te motiveren om energie te besparen; sociale vaardigheden (40%), educatieve vaardigheden (40%) en technische vaardigheden (20%)⁶.

Sociale vaardigheden

Het bezit van sociale vaardigheden zijn heel belangrijk. Dat gaat bijvoorbeeld om het op het gemak stellen van bewoners, om het wekken van vertrouwen, om aan te voelen wat wel en niet blijft hangen en welk advies het beste past. Het vinden van de intrinsieke motivatie is een vaardigheid die door de energiecoach ook wordt gebruikt. Ervaring met de doelgroep is een groot voordeel, een rustige en geduldige coach wekt vertrouwen. Aansluiting en inleving bij de doelgroep is essentieel om bewoners te overtuigen om echt over te gaan op actie. De 'empathy map' helpt de energiecoach hierbij (zie bijlage 2).

Educatieve vaardigheden

Dit is de vaardigheid in het geven van concrete rekenvoorbeelden en het geven van inzicht en het vergroten van bewustwording. Ervaring met het lesgeven of geven van advies kan hierbij goed van pas komen.

Technische vaardigheden

Energiecoaches met een technische achtergrond of met energieadvies ervaring weten vaak veel van de werking van apparaten of systemen die op gas en elektriciteit werken. Denk aan cv-ketels, boilers en witgoed. Deze kennis leidt tot het vinden van apparaten in huis die onnodig veel energie verbruiken, of bij het uitleggen waarom vervanging van deze apparaten goed zou zijn.

De ideale energiecoach beschikt dus voor een groot deel over sociale en educatieve vaardigheden die nodig zijn om met bewoners in gesprek te gaan over hun energieverbruik. Het zijn vooral deze vaardigheden die nodig zijn om huishoudens te helpen met en motiveren tot energiebesparend gedrag, bijvoorbeeld met behulp van een energiechecklist (zie bijlage 3). Daarnaast bezit de energiecoach voldoende technische vaardigheden of inzichten om zinnige adviezen te geven over het verbruik van energie en apparaten in huis.

Spil in het web

Gelet op de opgaven en ambities van gemeenten, kan de energiecoach een belangrijke rol spelen bij het signaleren, ondersteunen en zo nodig doorverwijzen naar eerste- en tweedelijnsparitijen. De energiecoach kan bovendien een (aanjagende) rol spelen bij het bereiken en motiveren van kernen en dorpen rondom energiebesparing.

7.2 Varianten van energiecoaching

Er zijn meerdere varianten denkbaar voor de inzet van een energiecoach. De keuze voor een variant hangt af van politieke keuze, financiële haalbaarheid, draagvlak en praktische uitvoerbaarheid. Los van de overwegingen, zijn voor beide gemeenten de volgende varianten van energiecoaching interessant:

- Inzet van een *professionele energiecoach*. Dat kan zijn een sociaal werker van De Skûle Welzijn die wordt opgeleid tot energiecoach. Of een energiecoach die wordt

---

⁶ Bron: Rapportage Energiearmoede, ECN, 2017.

ingehuurd, bijvoorbeeld extern via Hofman Interactief. Het is denkbaar dat in samenwerking met De Dienst Noordwest Fryslân een of meerdere werkzoekenden worden geworven en opgeleid tot energiecoach of installateur. Nadere verkenning en uitwerking hiervan volgt na de zomer.

- Inzet van *vrijwilligers en/of ervaringsdeskundigen* die worden opgeleid tot energiecoach, bijvoorbeeld in samenwerking met dorpen en wijken, energiecoöperaties of (vrijwilligers)organisaties als Humanitas en de bibliotheek.
- Combinatievorm (hybride). Deze vorm bestaat uit een professionele energiecoach, aangevuld met vrijwillige energiecoaches.

De energiecoaches kunnen worden toegerust met een gereedschapskist aan maatregelen. Bijvoorbeeld een klussenbus die bewoners helpt bij het aanbrengen van een bespaarproducten of andere voorzieningen (bijv. [Huisbaasje](#) of [De VoorzieningenWijzer](#)).

7.3 Energie begrijpen

De energiecoach is cruciaal in het overbrengen van kennis en begrip over energie. Om energie te besparen is het noodzakelijk dat huishoudens weten waarop dat kan. De volgende onderwerpen helpen om de kennis en het begrip over energie onder huishoudens te vergroten:

- Hoogte van energieverbruik (via de meterstanden of app); wat is de verhouding tussen gas en stroomverbruik?
- Begrip over de jaarafrekening van de energiemaatschappij; op welk deel heb je invloed?
- Wat levert overstappen naar een andere leverancier op?
- Wat zijn grootverbruikers van energie in huis en wat je kunt doen om grootverbruik te verlagen?
- Specifieke kennis over wat je kunt doen om energie te besparen. Dit wordt vaak verduidelijkt aan de hand van rekenvoorbeelden, bijvoorbeeld met een energiemeter die de coach meeneemt.
- Algemene kennis over de werking van systemen zoals een cv-ketel, een afzuigkap of boiler, in relatie tot energieverbruik. Wat doet een comfortstand van een boiler? Wat is het verschil met een 'ecostand'?
- Wanneer piekverbruik plaatsvindt en wat voor alternatieven je als huishouden hebt.
- Wat betekent sluipeverbruik en hoe daarop te besparen? Denk aan stekkers van opladers, tv op stand-by, et cetera.

7.4 Training energiecoach

Voor de opstart (pilots) in beide gemeenten wordt een training verzorgd door Social Studies van de Hanzehogeschool Groningen, in samenwerking met een professionele energiecoach. Deze training duurt een dagdeel en gaat in op bovengenoemde vaardigheden. Daarbij komen in het kort de volgende onderdelen aan bod:

- Het eerste contact.
- Contact met de doelgroep en motiverende gesprekstechnieken.
- Omgaan met weerstand.

- Kennisoverdracht van energieonderwerpen en gebruik van de bespaartool (checklist of app).
- Gebruik en overdracht van concrete rekenvoorbeelden van energiebesparing.
- Aanbrengen van bespaarmiddelen uit het bespaarpakket.
- Samenwerking en communicatie met betrokken partijen.

7.5 Aanknopingspunten

Koppeling met gebiedsteams

Door samen te werken met de gebiedsteams wordt bevorderd dat de energiecoach in de keten raakt ingebed, bijvoorbeeld als verlengstuk van het gebiedsteam. De energiecoach komt bij (kwetsbare) inwoners over de vloer en kan ook signaleren of er aanvullende hulp of ondersteuning nodig is. Andersom kunnen medewerkers van het gebiedsteam inwoners koppelen aan een energiecoaching, als zij denken dat hij of zij hierbij is gebaat.

Belangrijke vragen om een samenwerking met de gebiedsteams te bestendigen, zijn:

- Waar begin je?
- Wie is de doelgroep?
- Wat bied je als gemeente en op basis waarvan? Want wie *a* zegt, moet ook *b* zeggen. Denk aan het ontwikkelen van een toolbox of het alloceren van budget voor verduurzaming en het vergroten van de leefbaarheid.
- Hoe functioneel verder organiseren en uitzetten?
- Hoe organiseren en vasthouden van betrokkenheid? Bijvoorbeeld in samenwerking met dorpsbelangen, wijkraden, vrijwilligersorganisaties of (energie)coöperaties.
- Focus op energie is een mooie ingang. Maar hoe kan de energiecoach worden ingezet als verlengstuk van het gebiedsteam?

Een antwoord op deze vragen moet grotendeels komen uit een pilot, als opmaat voor een structurele aanpak. Voor beide gemeenten is daarom een voorstel voor een pilot toegevoegd onder paragraaf 12 en 13.

Sociale Inclusie Agenda

In de gemeente Waadhoeke vormt de Sociale Inclusie Agenda de kapstok voor het sociaal beleid. Belangrijk onderdeel van deze agenda is een experiment dat gericht is op de participatie van inwoners en het in brede zin verbeteren van de leefomgeving. Het gaat om mensen met een uitkering, om mensen met en zonder werk, om mensen met hulpvragen, om mensen met ideeën en oplossingen om de leefomgeving te verbeteren. De aanpak is dorpsgericht en de vraag van inwoners staat centraal. Eigen en gedeelde kracht van inwoners vormen de basis om stap voor stap (weer) mee te doen in de samenleving. In het experiment worden de grenzen van mogelijkheden en regelgeving opgezocht om maatwerk te kunnen bieden en krijgen professionals de ruimte om budget daarvoor in te zetten.

De energiecoach kan helpen bij het bereiken en motiveren van inwoners om gezamenlijk aan de slag te gaan met het verduurzamen van het dorp of de wijk. En tegelijkertijd haalt de energiecoach op wat de wensen en mogelijkheden zijn, bijvoorbeeld als input voor beleid.

Ondanks dat in Waadhoeke bepaalde activiteiten en spelregels formeel zijn ondergebracht in de Sociale Inclusie Agenda, is hetzelfde mechanisme voor sociale inclusie ook toepasbaar in de gemeente Harlingen.

Dorpencoördinatoren

De dorpencoördinatoren in Waadhoeke spelen een belangrijke rol bij het leggen van de verbinding met inwoners. Zij kennen de dorpen en wijken en maken onderdeel uit van het (informele) netwerk in die dorpen. Het is daarom belangrijk om de dorpencoördinatoren te betrekken bij de uitrol van een aanpak met energiecoaches. Bijvoorbeeld ten aanzien van de communicatie richting dorpen en inwoners over de energiecoach of het organiseren van betrokkenheid bij de aanpak. Ook kunnen de dorpencoördinatoren een belangrijke rol spelen bij het werven van vrijwilligers en het creëren van draagvlak onder inwoners.

Welzijnsorganisatie

De Skûle Welzijn is als welzijnsorganisatie actief in zowel Harlingen als Waadhoeke en heeft als doelstelling activiteiten en initiatieven te ontplooiën voor inwoners die dat nodig hebben. Daarbij gaat het om:

- het vergroten van de ontplooiingsmogelijkheden en zelfredzaamheid voor alle relevante doelgroepen, door hen te ondersteunen bij deelname aan de samenleving;
- het bieden van een steuntje in de rug aan hen die, om welke reden dan ook, maatschappelijk dreigen af te vallen;
- het ondersteunen van activiteiten die bijdragen aan de versterking van de maatschappelijke cohesie en gemeenschapszin.

De energiecoach zal vooral bij inwoners met een smalle beurs op bezoek komen. Enerzijds is het aannemelijk dat een deel van hen ook gebaat is bij activiteiten die De Skûle Welzijn aanbiedt. Anderzijds is het, gelet op de vaardigheden, aantrekkelijk om een sociaal werker van De Skûle Welzijn op te leiden tot energiecoach.

Samenwerken met De Skûle Welzijn kan als volgt:

- Hybride aanpak; een of meerdere sociaal werkers opleiden tot energiecoach, omringt met vrijwillige energiecoaches. Door de inzet van een sociaal werker, ontstaat een directe koppeling met het 'voorliggend veld'. Indien mogelijk wordt een deel van de vrijwillige energiecoaches gekoppeld aan een werkervaringsplek of participatietraject.
- Koppeling met de klussenbus, bijvoorbeeld als energiejager die inwoners bezoekt en helpt bij het aanbrenge van kleine bespaarproducten.
- Koppeling met de De Skûle-caravan die dorpen en wijken bezoekt om samen met inwoners het gesprek aan te gaan over energiebesparing. Zo ontstaat bewustwording en enthousiasme om samen energie te besparen.
- Ontwikkeling van een brede, vriendelijke campagne rondom duurzaam besparen, samen met De Skûle Welzijn en dorpen en wijken.

Prestatieafspraken met woningcorporaties

De aanpak voor huurwoningen is anders dan van koopwoningen. Met de woningcorporaties zijn prestatieafspraken gemaakt over onder andere het verduurzamen van de woningvoorraad en de betaalbaarheid van wonen voor huurders. De energiecoach kan daaraan bijdragen. Voor de koopwoningen kan een andere aanpak gekozen worden,

bijvoorbeeld door de koppeling te maken met levensloopbestendig wonen en gebouwgebonden financiering. In een eventuele aanpak van het coöperatiebezit zouden in overleg met de coöperaties de koopwoningen op termijn kunnen meeliften bij de verduurzaming van de woningen.

De gemeente Harlingen heeft met De Bouwvereniging en de huurdersvereniging al afgesproken om dit jaar nog een pilot te starten met een energiecoach voor huurders uit het centrum. In Waadhoeke staat dit niet concreet vermeld in de prestatieafspraken van 2020, maar sluit zo'n aanpak goed aan bij zowel het verduurzamen van de woningvoorraad als het betaalbaar houden van de woonlasten voor sociale huurders. Voor bewoners is een bezoek van een energiecoach interessant omdat de inzet vaak al gauw tientallen euro's bespaart op de energielasten. Helemaal als er meer bespaaractiviteiten worden gecombineerd, zoals de cv-dokter, een bespaarpakket en De VoorzieningenWijzer.

Koppeling met werk

Nadere verkenning en uitwerking volgt na de zomer in samenwerking met De Dienst Noordwest Fryslân en Sociaal Werkbedrijf Pastiel.

GAS 2.0

De energietransitie zorgt de komende jaren voor een toenemende vraag naar technisch personeel. GAS 2.0 is een project waarin ondernemers, overheid en mbo-instellingen met elkaar samenwerken en hierop inspelen⁷. Doordat de gaswinning in 2030 stopt, komt de energietransitie in Noord-Nederland in een enorme versnelling terecht. Daardoor is er meer behoefte aan technisch personeel. Tel daarbij op dat de markt voor duurzame alternatieven enorm aan het groeien is. GAS 2.0 formuleert daarom drie speerpunten. Ten eerste vraagt de energietransitie snel om nieuw, technisch personeel. Daarom wordt sterk ingezet om leerlingen en studenten enthousiast te maken voor een opleiding in de techniek en energie. Ten tweede is onderwijsvernieuwing erg belangrijk, omdat de energietransitie vraagt om nieuwe kennis en vaardigheden. Ten derde wordt een *community* opgebouwd. Hierin ontwikkelen en delen experts uit het bedrijfsleven, ondernemers, docenten en studenten samen kennis en vaardigheden.

Het project GAS 2.0 biedt een uitgelezen kans om samen met het ROC, De Dienst en lokale en regionale bedrijven te anticiperen op een veranderende arbeidsmarkt. Door in te spelen op kansberoepen ontstaat ruimte om verschillende domeinen te verbinden en werkzoekenden op te leiden tot bijvoorbeeld installateur, die huishoudens helpt bij het waterzijdig inregelen van de cv-installatie of het isoleren van de woning.

Global Goals

In 2015 hebben de Verenigde Naties 17 ambitieuze doelen voor duurzame ontwikkeling vastgesteld. Gemeenten kunnen zich aan deze doelen committeren. Door met de energiecoach aan de slag te gaan geven beide gemeenten uitvoering aan nummer 7 van deze doelen: betaalbare en duurzame energie. Onder deze pijler wordt uitvoering gegeven aan de pilots en het vervolg.

---

⁷ GAS 2.0 is een initiatief van de mbo-instellingen Drenthe College (penvoerder), Noorderpoort, Alfa-college, ROC Friese Poort, Friesland College, Terra, Nordwin en New Energy Coalition in samenwerking met 45 regionale bedrijven en de overheid.

8. Hoe bereiken we de mensen

Om bekendheid te geven aan beide pilots en huishoudens te werven voor deelname, wordt samengewerkt met de afdelingen Communicatie en PIT uit Leeuwarden. Belangrijk is de ontwikkeling van een campagne. Het voorstel is om deze campagne en communicatiemiddelen in Noordwest-verband op te zetten, op een manier die ook na de pilots kan worden ingezet en uitgebreid. Een uitgebreid voorstel hiervoor volgt separaat.

9. Breed netwerk van energiecoaches

In het bestuursakkoord van de provincie Fryslân wordt het realiseren een provinciebreed team van energiecoaches als een van de doelstellingen genoemd. Vanuit de provincie is daarom onderzocht wat ervoor nodig is om dat samen met gemeenten en betrokken partijen te realiseren. De resultaten van dit onderzoek bieden een aanzet en maken duidelijk wat energiecoaching is en waar het verschilt van energieadvisering. Daarnaast verschaffen de resultaten inzicht in waar op dit moment al energiecoaching is opgestart en voor welke doelgroep, welke doelgroepen gebaat zijn bij energiecoaching, waar het aan bijdraagt, wat de behoefte is van de partijen die betrokken zijn bij de energietransitie, en hoe deze partijen kunnen samenwerken ten aanzien van energiecoaching.

In de komende periode wordt samen met gemeenten en betrokken partijen verder gebouwd aan een breed netwerk van energiecoaches in de provincie Fryslân. De gezamenlijke opstart van een pilot en eventuele inbedding van energiecoaching in Harlingen en Waadhoeke draagt hieraan bij.

10. Leren van een pilot

Het voorstel is om na de zomer in beide gemeenten een pilot te starten. Hoewel de pilot een opmaat is voor structurele inbedding van een aanpak, biedt het ook de ruimte om te leren en experimenteren en al in deze fase te ondervinden wat wel en niet goed werkt. De belangrijkste vragen waarop de pilot een antwoord moet geven, zijn:

- Hoe bereiken we de doelgroep? En wie zijn dat?
- Hoe motiveren we deze huishoudens om aan de slag te gaan met energiebesparing? Geld alleen?
- Hoe bereiken we huishoudens die we nu niet bereiken of kennen?
- Hoe blijft het effect van energiecoaching langdurig bestaan?
- Kunnen we met de energiecoach eerder signaleren (en dus helpen)?
- Hoe organiseren we energiecoaching na de pilot?
- Hoe organiseren we de keten met stakeholders om een dergelijke aanpak te optimaliseren en te borgen?
- Wat is ervoor nodig om een aanpak in te bedden in gemeentelijk beleid?
- Hoe meten we de impact op het gedrag van bezochte huishoudens?
- Wie betaalt (en bepaalt)?
- Zijn er na de pilot ook ambassadeurs (enthousiaste bewoners) die een rol willen spelen in het vervolg?

De doelstelling, aanpak, planning en organisatie van de pilot worden hieronder toegelicht.

11. Opbrengst voor de gemeente

Inbedding van een aanpak voor energiebesparing bij huishoudens met een smalle beurs levert niet alleen voor hen veel voordelen op. Ook de gemeente profiteert van een dergelijke aanpak. Hieronder is een aantal belangrijke voordelen opgesomd:

- Er is een stevige brug geslagen tussen het fysiek en sociaal domein die leidt tot (betere) samenwerking tussen betrokken interne stakeholders. Denk aan duurzaamheid, sociale zaken, zorg en welzijn, wonen, economische zaken.
- Energiebesparing is een integraal onderdeel geworden van de aanpak van schulden- en armoedeproblematiek.
- Er zijn korte lijnen ontstaan tussen de energiecoach, het gebiedsteam, welzijnswerk en de woningcorporatie(s).
- Er is een effectieve samenwerking ontstaan tussen gemeente, maatschappelijke organisaties en ondernemers, die bijdraagt aan een sociale energietransitie.
- Een dergelijke aanpak draagt bij aan de leefbaarheid en betaalbaarheid van wonen in de gemeente.
- Er is zicht op de wensen die huishoudens met een smalle beurs hebben ten aanzien van energiebesparing en de financiering van maatregelen om te verduurzamen.
- De aanpak draagt concreet bij aan de ambities ten aanzien van energiebesparing uit de duurzaamheidsagenda.
- De aanpak biedt een impuls voor de lokale economie doordat huishoudens meer leefgeld overhouden.
- De aanpak met energiecoaches helpt bij het verbeteren van een gezond klimaat in huis (denk aan hoe te luchten in relatie tot het stoken).
- De aanpak geeft invulling aan gemaakte prestatieafspraken met woningcorporaties rondom duurzaamheid en woonlasten.
- Met de aanpak ontstaan kansen voor kansberoepen op de arbeidsmarkt en voor werkzoekenden, bijvoorbeeld in de vorm van een participatietraject of opleiding tot installateur of coach met perspectief op betaald werk (zo mogelijk in samenwerking met De Dienst Noordwest Fryslân en gekoppeld aan [GAS 2.0](#)).

12. Pilot: Energiecoach Harlingen

Pilotgebied: centrum/binnenstad

Start voorbereidingen: eind augustus 2020

Aantal deelnemers: circa 40 huishoudens (werving i.s.m. De Bouwvereniging en gebiedsteam Harlingen)

Partners:

- De Bouwvereniging
- Huurdersvereniging Harlingen
- Gebiedsteam Harlingen
- De Skûle Welzijn
- Huisbaasje.nl (voor huurders van De Bouwvereniging met slimme meter)

12.1 Pilotbeschrijving

Met hulp van een energiecoach gaan zo'n 40 huishoudens uit Harlingen komend najaar actief aan de slag om in hun huis zo veel mogelijk energie te besparen. Zij worden van november 2020 tot en met maart 2021 bezocht door een energiecoach die hen helpt bij het verlagen van de energielasten. Inzicht, bewustwording en gedrag staan centraal. Met als doel om ook na deze periode de energielasten structureel laag te houden.

Ongeveer de helft van de huishoudens wordt aangeleverd door De Bouwvereniging. In samenwerking met het gebiedsteam Harlingen en De Skûle Welzijn worden de andere huishoudens geworven. Voor deze pilot wordt bevorderd om, naast een professionele energiecoach, ook een sociaal werker van De Skûle Welzijn op te leiden tot energiecoach. Op deze manier ontstaat ruimte om in de pilot met verschillende aanpakken te experimenteren.

Hoewel de pilot zich richt op een beperkt aantal inwoners, moet die voldoende handvatten opleveren om straks een aanpak in te bedden en op te schalen naar een grotere groep inwoners. Daarbij wordt nadrukkelijk ook de verbinding gelegd met vroegsignalering van risicovolle schulden en het creëren van werk.

De input van energiecoaches en deelnemende huishoudens is van grote waarde. Hun inbreng is belangrijk voor het vormgeven en inbedden van een effectieve aanpak. Zodat na deze pilot meer inwoners met een smalle beurs in de gemeente Harlingen worden geholpen aan lagere energielasten en meer financiële ruimte. De pilot in Harlingen wordt parallel uitgevoerd en in samenwerking met de gemeente Waadhoeke, waar een aanpak wordt opgestart in de dorpen.

12.2 Inzet energiecoach

Belangrijke succesfactor is de inzet van een deskundige energiecoach. In de pilot wordt een deel van de huishoudens bezocht door een professionele energiecoach en een deel door een sociaal werker van De Skûle Welzijn, die speciaal voor deze pilot wordt opgeleid tot energiecoach. Op deze wijze wordt inzichtelijk wat bij welke aanpak wel en minder goed werkt. En wat ervoor nodig is om een aanpak op te schalen.

De energiecoach gaat met de mensen thuis aan de keukentafel in gesprek over hun energiegebruik en maakt hen bewust op hun energiegedrag (wat gaat al goed, waar valt te besparen). Aan de hand van een besparingstool (checklist of app) en praktische rekenvoorbeelden geeft de energiecoach advies. Ook wordt uitleg gegeven over bespaarproducten en worden tips achtergelaten. Een energiekostenmeter en eventuele warmtecamera vergroten tijdens het bezoek het inzicht in verbruik en de mogelijke besparing. Het eerste bezoek duurt zo'n anderhalf uur.

Aan het eind van dit eerste bezoek wordt een tweede afspraak ingepland. Het tweede bezoek duurt maximaal een uur. Tijdens dit tweede bezoek worden geboekte resultaten en de voortgang doorgenomen. Indien nodig geeft de energiecoach een extra motivatie mee om het eerdere advies te (blijven) gebruiken. Waar mogelijk zal nog een aantal aanvullende tips gegeven worden voor een succesvolle voortgang met energiebesparing. Elk huishouden krijgt in totaal dus tweemaal bezoek van de energiecoach.

Naast de inzet van een professionele energiecoach wordt een sociaal werker opgeleid tot energiecoach. Tijdens de training komen de volgende vaardigheden aan bod: sociale, educatieve en technische vaardigheden. Door deze combinatie zal de energiecoach in staat zijn om aansluiting te vinden met het huishouden en een gedegen en op maat gesneden bespaaradvies af te geven.

De training wordt verzorgd door Social Studies van de Hanzehogeschool Groningen en in samenwerking met een professionele energiecoach.

Bespaarpakket

Elk huishouden ontvangt een gratis bespaarpakket. Dit pakket bevat de volgende bespaarmiddelen die de energiecoach samen met de deelnemer aanbrengt:

- 2 ledlampen
- 1 tochtstrip
- 6 meter radiatorfolie
- 1 waterbesparende douchekop
- 1 douchecoach zandloper
- Inzicht via energiekostenmeter voor concrete rekenvoorbeelden
- Inzicht via warmtecamera (daarna samen met bewoner plaatsen van de tochtstrip)
- Cv-dokter (inzet via De Bouwvereniging voor huurders binnenstad)

Onderzocht wordt of de klussenbus van De Skûle Welzijn kan worden ingezet om deelnemers in de pilot te ondersteunen bij het aanbrengen van de middelen uit het bespaarpakket.

12.3 Doelgroep van de pilot

De pilot in Harlingen richt zich op huishoudens met een smalle beurs. Een deel daarvan zijn sociale huurders die via De Bouwvereniging kunnen deelnemen. We experimenteren met een aanpak om deze doelgroep effectief te bereiken en te motiveren voor energiebesparing. Gemiddeld besparen huishoudens met de inzet van een energiecoach 10 tot 20 procent op de energierekening. Dat komt neer op zo'n 25 euro per huishouden per maand.

Belangrijk onderdeel van de pilot is de samenwerking met ketenpartners, denk aan het gebiedsteam en De Skûle Welzijn. De pilot is een opmaat voor het inbedden van de energiecoach. Ook moet de pilot handvatten bieden op welke wijze zo optimaal mogelijk kan worden samengewerkt met betrokken partijen, zodat een dergelijke aanpak een wenkend perspectief biedt voor vroegsignalering en lokaal arbeidsmarktbeleid.

12.4 Beschrijving per fase

De pilot valt uiteen in drie belangrijke fasen:

- Voorbereidingsfase; eind augustus tot en met oktober 2020 (2+ maanden)
- Uitvoeringsfase; november tot en met maart 2021 (5 maanden)
- Evaluatie; april 2021 (1 maand)

Vorbereidingsfase

In de voorbereidingsfase worden de energiecoaches (in spe) geworven die vlak voor de start van de uitvoering worden opgeleid tot energiecoach. Deze training wordt verzorgd door de Hanzehogeschool Groningen en neemt een dagdeel in beslag. Ook worden deelnemende huishoudens geworven.

Voor het werven van huishoudens wordt samengewerkt met De Bouwvereniging, het gebiedsteam Harlingen en De Skûle Welzijn. Ten aanzien van communicatie en de inzet van middelen wordt samengewerkt met de afdeling Communicatie en PIT uit Leeuwarden.

Uitvoeringsfase

In de uitvoeringsfase ligt de focus op de bezoeken van de energiecoach, monitoring van de besparing, de begeleiding van het traject en het verzamelen van informatie en data die belangrijk zijn voor de evaluatie. Daarnaast vindt communicatie, afstemming en eventuele begeleiding van de energiecoaches plaats. Gedurende het traject vindt ten minste één keer intervisie plaats voor en met deelnemende coaches.

Tijdens de pilot worden betrokken partijen voortdurend meegenomen en betrokken bij de voortgang.

Evaluatie

In de evaluatiefase is er zicht op de *do's* en *dont's*; wat ging tijdens de pilot goed en wat kan beter. De opbrengst is belangrijk om een aanpak in te bedden in het beleid van de gemeente. Op basis van de evaluatie volgt een eindadvies voor inbedding.

Het is de bedoeling om met een aantal deelnemers te klankborden over hun ervaring en wat er volgens hun voor nodig is om de aanpak te optimaliseren.

Begroting pilot

Separaat toegevoegd.

13. Pilot: Energiecoach Waadhoeke

Pilotgebied: St. Jacobiparochie en Tzum

Start voorbereidingen: eind augustus 2020

Aantal: circa 40 huishoudens (werving i.s.m. Dorpsbelangen/Plaatselijk belang, energiecoöperatie TOER en gebiedsteam Waadhoeke)

Partners:

- Gebiedsteam Waadhoeke
- Dorpsbelangen/Plaatselijk belang
- Energiecoöperatie TOER
- De Skûle Welzijn
- Dorpencoördinatoren

13.1 Pilotbeschrijving

Met hulp van een energiecoach gaan zo'n 40 huishoudens uit St. Jacobiparochie en Tzum komend najaar actief aan de slag om in hun huis zo veel mogelijk energie te besparen. Zij worden van november 2020 tot en met maart 2021 bezocht door een energiecoach die hen helpt bij het verlagen van de energielasten. Inzicht, bewustwording en gedrag staan centraal. Met als doel om ook na deze periode de energielasten structureel laag te houden.

In samenwerking met Dorpsbelangen/Plaatselijk belang, energiecoöperatie TOER, de dorpencoördinatoren, gebiedsteam Waadhoeke en De Skûle Welzijn worden deelnemers geworven om aan de pilot deel te nemen. In deze pilot is het de bedoeling om een sociaal werker van De Skûle Welzijn op te leiden tot energiecoach, aangevuld met vrijwillige energiecoaches uit de deelnemende dorpen. Op deze manier ontstaat ruimte om in de pilot en tussen beide dorpen met verschillende aanpakken te experimenteren.

Hoewel de pilot zich richt op een beperkt aantal inwoners, moet die voldoende handvatten opleveren om straks een aanpak in te bedden en op te schalen naar een grotere groep inwoners en naar meer dorpen en kernen in Waadhoeke. Ten aanzien van de opschaling zouden de dorpen zelf moeten kunnen kiezen of en in welke mate ze een rol willen spelen. Denk aan het opleiden van inwoners tot energiecoach. Daarbij wordt nadrukkelijk ook de verbinding gelegd met vroegsignalering van risicovolle schulden en het creëren van werk.

De input van energiecoaches en deelnemende huishoudens is van grote waarde. Hun inbreng is belangrijk voor het vormgeven en inbedden van een effectieve aanpak. Zodat na deze pilot meer inwoners met een smalle beurs in de gemeente Harlingen worden geholpen aan lagere energielasten en meer financiële ruimte. De pilot in Harlingen wordt parallel uitgevoerd en in samenwerking met de gemeente Waadhoeke, waar een aanpak wordt opgestart in de dorpen. De opbrengst van de pilot in Harlingen is mogelijk goed bruikbaar voor bijvoorbeeld Franeker en andersom.

13.2 Inzet energiecoach

Belangrijke succesfactor is de inzet van een deskundige energiecoach. De pilot experimenteert met een aanpak waarbij een deel van de huishoudens wordt bezocht door vrijwillige energiecoaches. Het andere deel wordt bezocht door een sociaal werker van De Skûle Welzijn. Op deze wijze wordt inzichtelijk wat bij welke aanpak wel en minder goed werkt. En wat ervoor nodig is om een aanpak op te schalen naar een grotere groep inwoners en meer dorpen en kernen.

De energiecoach gaat met de mensen thuis aan de keukentafel in gesprek over hun energiegebruik en maakt hen bewust op hun energiegedrag (wat gaat al goed, waar valt te besparen). Aan de hand van een besparingstool (checklist of bespaarapp) en praktische rekenvoorbeelden geeft de energiecoach advies. Ook wordt uitleg gegeven over bespaarproducten en worden tips achtergelaten. Een energiekostenmeter en eventuele warmtecamera vergroten tijdens het bezoek het inzicht in verbruik en de mogelijke besparing. Het eerste bezoek duurt zo'n anderhalf uur.

Aan het eind van dit eerste bezoek wordt een tweede afspraak ingepland. Het tweede bezoek duurt maximaal een uur. Tijdens dit tweede bezoek worden geboekte resultaten en de voortgang doorgenomen. Indien nodig geeft de energiecoach een extra motivatie mee om het eerdere advies te (blijven) gebruiken. Waar mogelijk zal nog een aantal aanvullende tips gegeven worden voor een succesvolle voortgang met energiebesparing. Elk huishouden krijgt in totaal dus tweemaal bezoek van de energiecoach.

De training wordt verzorgd door Social Studies van de Hanzehogeschool Groningen en in samenwerking met een professionele energiecoach.

Bespaarpakket

Elk huishouden ontvangt een gratis bespaarpakket. Dit pakket bevat de volgende bespaarmiddelen die de energiecoach samen met de deelnemer aanbrengt:

- 2 ledlampen
- 1 tochtstrip
- 6 meter radiatorfolie
- 1 waterbesparende douchekop
- 1 douchecoach zandloper
- Inzicht via energiekostenmeter voor concrete rekenvoorbeelden
- Inzicht via warmtecamera (daarna samen met bewoner plaatsen van de tochtstrip)
- Optioneel: cv-dokter

Onderzocht wordt of de klussenbus van De Skûle Welzijn kan worden ingezet om deelnemers in de pilot te ondersteunen bij het aanbrengen van de middelen uit het bespaarpakket.

13.3 Doelgroep van de pilot

De doelgroep waar deze pilot zich op richt zijn huishoudens met een smalle beurs uit St. Jacobiparochie en Tzum. In de pilot experimenteren we met een aanpak om deze doelgroep effectief te bereiken en te motiveren voor energiebesparing. Gemiddeld

besparen huishoudens met de inzet van een energiecoach 10 tot 20 procent op de energierekening. Dat komt neer op 25 euro per huishouden per maand.

Belangrijk onderdeel van de pilot is de samenwerking met (keten)partners, denk aan Dorpsbelangen, het gebiedsteam en De Skûle Welzijn. De pilot is een opmaat voor het inbedden van de energiecoach. Ook moet de pilot handvatten bieden op welke wijze zo optimaal mogelijk kan worden samengewerkt met betrokken partijen, zodat een dergelijke aanpak een wenkend perspectief biedt voor vroegsignalering en lokaal arbeidsmarktbeleid.

13.4 Beschrijving per fase

De pilot valt uiteen in drie belangrijke fasen:

- Voorbereidingsfase; eind augustus tot en met oktober 2020 (2+ maanden)
- Uitvoeringsfase; november tot en met maart 2021 (5 maanden)
- Evaluatie; april 2021 (1 maand)

Vorbereidingsfase

In de voorbereidingsfase worden de energiecoaches (in spe) geworven die vlak voor de start van de uitvoering worden opgeleid tot energiecoach. Deze training wordt verzorgd door de Hanzehogeschool Groningen en neemt een dagdeel in beslag. Ook worden deelnemende huishoudens geworven.

Voor het werven van huishoudens wordt samengewerkt met Dorpsbelangen, een lokale energiecoöperatie, de dorpencoördinatoren, het gebiedsteam en De Skûle Welzijn. Ten aanzien van de campagne en de inzet van middelen wordt samengewerkt met de afdeling Communicatie en PIT uit Leeuwarden.

Uitvoeringsfase

In de uitvoeringsfase ligt de focus op de bezoeken van de energiecoach, monitoring van de besparing, de begeleiding van het traject en het verzamelen van informatie en data die belangrijk zijn voor de evaluatie. Daarnaast vindt communicatie, afstemming en eventuele begeleiding van de energiecoaches plaats. Gedurende het traject vindt ten minste één keer intervisie plaats voor en met deelnemende coaches.

Tijdens de pilot worden betrokken partijen voortdurend meegenomen en betrokken bij de voortgang.

Evaluatie

In de evaluatiefase is er zicht op de *do's* en *dont's*; wat ging tijdens de pilot goed en wat kan beter. De opbrengst is belangrijk om een aanpak in te bedden in het beleid van de gemeente. Op basis van de evaluatie volgt een eindadvies voor inbedding.

Met een aantal deelnemende huishoudens is het de bedoeling om te klankborden over hun ervaring en wat er volgens hun voor nodig is om de aanpak te optimaliseren.

Begroting pilot

Separaat toegevoegd.

14. Drie praktische scenario's voor na de pilot

De uitkomst van bovenstaande pilots biedt perspectief en handvatten voor inbedding van een structurele aanpak. Gedacht kan worden aan drie praktische scenario's. Elke scenario heeft voor- en nadelen en hangt af van (politieke) keuzes, beschikbare middelen en capaciteit. De kosten hangen voornamelijk af van het aantal huishoudens dat wordt bezocht. Hieronder zijn de drie scenario's kort uitgewerkt. Elk scenario gaat uit van één koude periode en kan elk jaar worden herhaald. Een koude periode gaat uit van de maanden waarin mensen de kachel aan hebben.

Na de pilots in Harlingen en Waadhoeke moet nader worden bepaald of en in welke vorm beide gemeenten (gezamenlijk) met de energiecoach aan de slag willen.

14.1 Scenario 1: Inzet professionele energiecoach

Scenario 1: Inzet professionele energiecoach				
<i>Toelichting: Dit scenario betreft de inzet van een professionele energiecoach. Bijvoorbeeld door externe inhuur of de inkoop van uren bij De Skûle Welzijn voor de inzet van een sociaal werker die wordt opgeleid tot energiecoach. Ook kan gedacht worden aan het opleiden van een werkzoekende tot energiecoach (UWV of PW).</i>				
<i>Voordelen: deskundig en praktisch inzetbaar, opdrachtgever-opdrachtnemersconstruct.</i>				
<i>Nadelen: op langere termijn kostbaarder, weinig sociaal kapitaal (o.a. inwonersbetrokkenheid).</i>				
<i>Duur: 6 maanden (oktober t/m maart)</i>				
<i>Aantal uren per cyclus: 250 (o.b.v. 100 huishoudens)</i>				
Variant	Kostprijs	Aantal uren/stuks	Bijzonderheden	Subtotaal
1A. Externe inhuur senior energiecoach	75,00 p/u 60,00 p/u	250 250		18.750,00 15.000,00
1B. Externe inhuur energiecoach				
2. Inkoop sociaal werker via De Skûle Welzijn	65,00 p/u	250		16.250,00
3. Werkzoekende(n) opleiden naar werk vanuit PW of WW	p.m.	p.m.	Nadere verkenning met De Dienst.	p.m.
Bespaarpakket (optioneel: inzet cv-dokter i.s.m. woco's*)	100,00	100 stuks		10.000,00
Interne uren beleid en uitvoering (voorbereiding, begeleiding, evaluatie)	75,00 p/u	80	I.s.m. gebiedsteams en welzijn.	6.000,00
Training en ontwikkeling	5.000,00	1 stuk		5.000,00
Campagnekosten (werving en communicatie)				10.000,00

Onvoorzien	5.000,00
	Totaal per cyclus
Variant 1A	54.750,00
Variant 1B	51.000,00
Variant 2	52.250,00
Variant 3	p.m.

14.2 Scenario 2: Inzet vrijwilligers

Scenario 2: Inzet vrijwilligers				
<i>Toelichting: Dit scenario betreft de inzet van vrijwilligers die worden geworven en opgeleid tot energiecoach. Bijvoorbeeld in samenwerking met dorpen en wijken, coöperaties of maatschappelijke en vrijwilligersorganisaties (bijv. De Skûle Welzijn, de bibliotheek of Humanitas). De vrijwilligers krijgen een opleiding tot energiecoach aangeboden die hen in staat stelt tot zelfstandig huisbezoek.</i>				
<i>Voordelen: versterken sociaal kapitaal, sociale inclusie, koppeling participatie en werk.</i>				
<i>Nadelen: werken met vrijwilligers vraagt om een andere relatie, kwetsbaar i.v.m. afbreukrisico.</i>				
<i>Duur: 6 maanden (oktober t/m maart)</i>				
<i>Aantal uren per cyclus: 250 (o.b.v. 100 huishoudens)</i>				
	Kostprijs	Aantal uren/stuks	Bijzonderheden	Subtotaal
Inzet vrijwilligers (minimaal 10 vrw op 100 huishoudens)	150,00 p/m	10	Vrijwilligersvergoeding. I.s.m. met coöperaties, dorpen en wijken, vrijwilligersorganisaties, etc.	9.000,00
Bespaarpakket (optioneel: inzet cv-dokter i.s.m. woco's*)	100,00	100 stuks		10.000,00
Interne uren beleid en uitvoering (voorbereiding, begeleiding, evaluatie)	75,00 p/u	120	Werving en begeleiding van vrijwilligers vraagt om meer uren. I.s.m. gebiedsteams en welzijn.	9.000,00
Training en ontwikkeling	5.000,00	1 stuk		5.000,00
Campagnekosten (werving en communicatie)				10.000,00
Onvoorzien				5.000,00
				Totaal per cyclus
				48.000,00

14.3 Scenario 3: Hybride inzet

Scenario 3: Hybride inzet				
<i>Toelichting: Dit scenario betreft de inzet van een professionele energiecoach in combinatie met vrijwilligers die worden geworven en opgeleid tot energiecoach. In dit scenario is er een wisselwerking tussen professionele en vrijwillige energiecoaches.</i>				
<i>Voordelen: beste van beide scenario's.</i>				
<i>Nadelen: op langere termijn mogelijk kostbaarder (mits slimme koppeling met PW), werken met vrijwilligers vraagt nog steeds om een andere relatie.</i>				
<i>Duur: 6 maanden (oktober t/m maart)</i>				
<i>Aantal uren per cyclus: 250 (o.b.v. 100 huishoudens)</i>				
	Kostprijs	Aantal uren/stuks	Bijzonderheden	Subtotaal
Inhuur energiecoach of sociaal worker	75,00 p/u	125		9.375,00
Inzet vrijwilligers (minimaal 5 vrw op 50 huishoudens)	150,00 p/m	5	Vrijwilligersvergoeding. I.s.m. met coöperaties, dorpen en wijken, vrijwilligersorganisaties, etc.	4.500,00
Bespaarpakket (optioneel: inzet cv-dokter i.s.m. woco's*)	100,00	100 stuks		10.000,00
Interne uren beleid en uitvoering (voorbereiding, begeleiding, evaluatie)	75,00 p/u	120	Werving en begeleiding van vrijwilligers vraagt om meer uren. I.s.m. gebiedsteams en welzijn.	9.000,00
Training en ontwikkeling	5.000,00	1 stuk		5.000,00
Campagnekosten (werving en communicatie)				10.000,00
Onvoorzien				5.000,00
Totaal per cyclus				52.875,00

*Inzet cv-dokter: waterzijdig inregelen van cv-installaties door Breman of Energiewacht. Kosten bedragen 300 tot 500 euro per huishoudens. Rendement: 10 tot 20 procent.

Bovenstaande drie scenario's zijn indicatief. Het is waarschijnlijk dat beschreven kosten van sommige activiteiten naar verloop zullen afnemen. Denk aan proces- of communicatiekosten. Er zijn eenmalig extra middelen nodig voor begeleiding om één van de scenario's in beide gemeenten op te starten. Dat zijn incidentele kosten die deels gedekt kunnen worden uit de reservering middelen adviesrapport.

Bijlage 1 – Betrokken stakeholders

Van februari tot en met juni 2020 is gesproken met diverse belanghebbende partijen. Hieronder volgt een opsomming van zowel interne als externe stakeholders. Hun inbreng maakte onderdeel uit van de oriëntatie en is betrokken bij de totstandkoming van dit adviesrapport en beide voorstellen.

Interne stakeholders

Duurzaamheid

- Eibert van der Woude, beleidsmedewerker Duurzaamheid (Waadhoeke)
- Majel Kremer, milieuregisseur/ beleidsmedewerker Duurzaamheid (Harlingen)

Sociaal domein

- Lianne van der Velde, beleidsmedewerker Sociaal domein, tevens betrokken bij instrumentenkoffer met woco's (Waadhoeke)
- Hille Stellingwerf, beleidsmedewerker Sociaal domein (Harlingen)

Samenleving

- Ruud Goeman, manager Samenleving (Waadhoeke)
- Nynke Dölle, projectleider 'Sociale inclusie in de dorpen' (Waadhoeke)
- Bertina Algra, afstudeerder Sociale Inclusie Agenda (Waadhoeke)

Gebiedsteam

- Hung Pham, medewerker gebiedsteam (Waadhoeke)
- Silvia Stavleu, opbouwwerker gebiedsteam (Waadhoeke / De Skûle Welzijn)
- [Karin de Vries, medewerker gebiedsteam \(Waadhoeke\)](#)
- [Siebren Zantinge, medewerker gebiedsteam \(Waadhoeke\)](#)
- Marius Hendriks, teamleider gebiedsteam platteland (Waadhoeke)
- Tineke van de Vliert, teamleider gebiedsteam (Harlingen)
- Jessica de Vries, sociaal werker (Harlingen)
- Mirjam van den Akker, medewerker schulddienstverlening (Harlingen)

Dorpencoördinatoren Waadhoeke

- Hiske de Schiffart
- Wilma Stienstra
- Els Hiemstra
- Jaap Bonnema

Wonen

- Ruben Snuif, beleidsmedewerker Wonen (Waadhoeke)

Communicatie

- [Anneke Hoekstra, communicatieadviseur \(Waadhoeke\)](#)

Externe stakeholders

De Bouwvereniging (Harlingen)

- Piet Bouma, beleidsmedewerker

- Tjitte Bonnema, manager klant en markt

Wonen Noordwest Friesland (Waadhoeke)

- Wybrant Ritsma, beleidsmedewerker

Accolade (Waadhoeke)

- Jeroen Duvergé, aanjager duurzaamheid

De Bewonersraad

- Gert Brouwer, directeur

De Skûle Welzijn

- Joke Bandstra, directeur
- Gerda Dijkstra, coördinator Klussenbus

De Dienst Noardwest Fryslân

- Janneke Dölle, beleidsmedewerker Sozawe (Waadhoeke)
- Jetze Lodewijks, beleidsmedewerker Sozawe (Harlingen)

Sociaal Werkbedrijf Pastiel

- Gerrit Cornelisse, bedrijfsmanager
- Lammert Dalstra, accountmanager

Energiecoöperatie Toer (Tzum, Waadhoeke)

- Govert Geldof, voorzitter (tevens voorzitter Mast)

Provincie Fryslân

- Marieke Kroese, team Klimaat en Energie
- Marjan Faber, projectleider (extern)

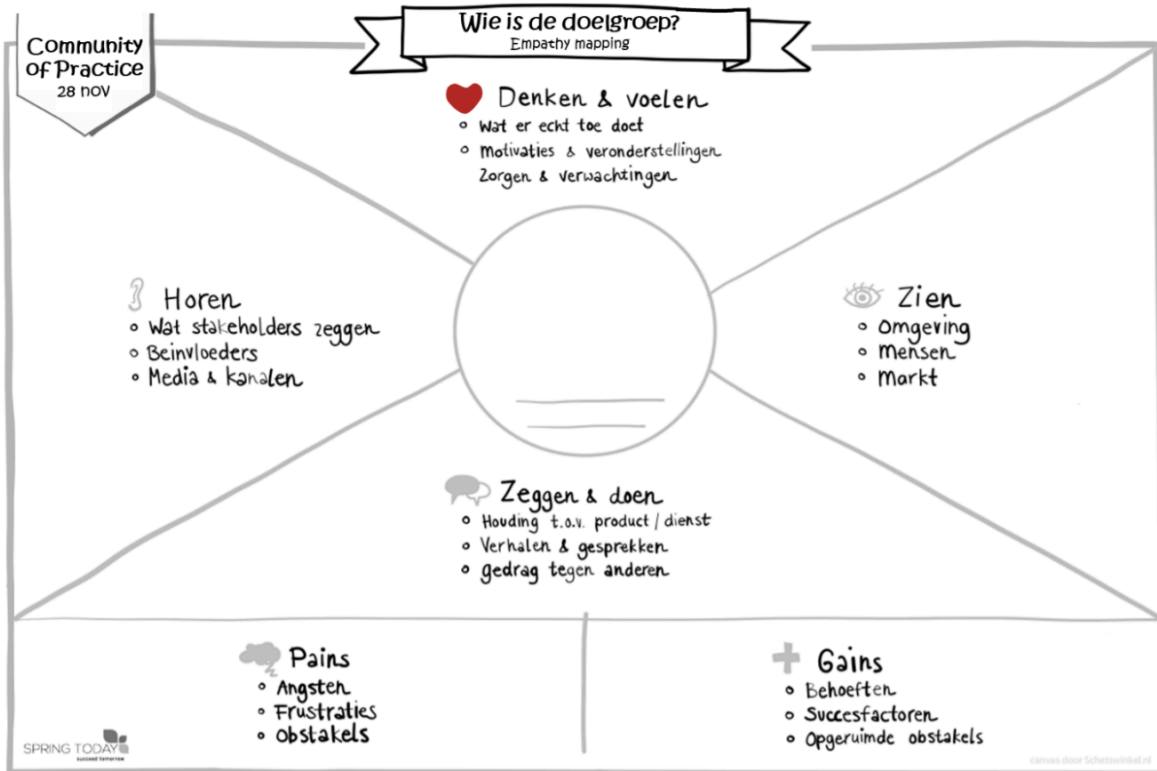
Bibliotheek Noord Fryslân

Voedselbank De Helpende hand

Humanitas

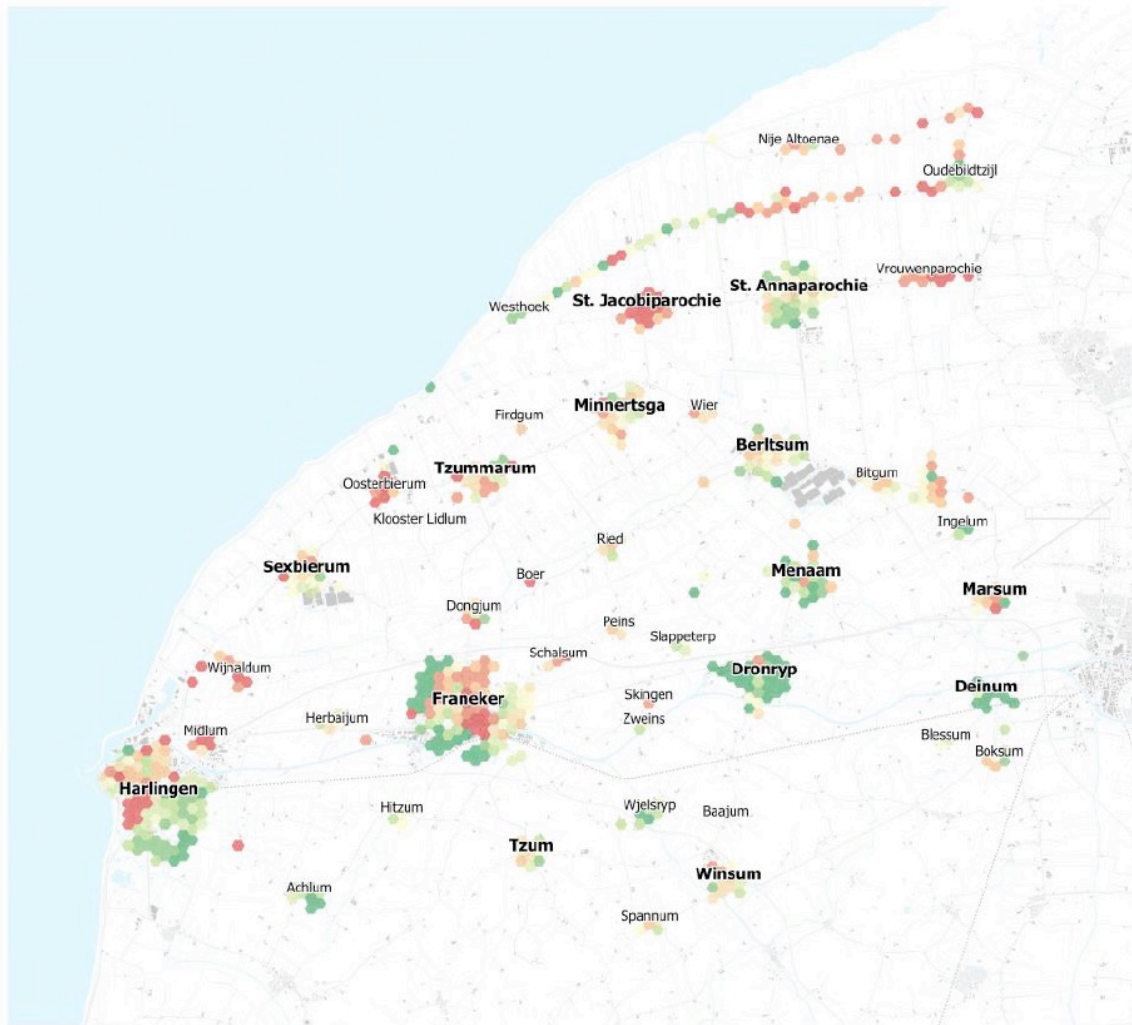
Bijlage 2 – Empathy Map

De Empathy Map⁸ is een tool, waarbij je je letterlijk verplaatst in het gevoel en in de belevingswereld van je doelgroep. Hierdoor ben je veel beter in staat te begrijpen waarmee je je doelgroep het beste van dienst kan zijn. Je krijgt hiermee een dieper inzicht in de bijdrage die je kan leveren.

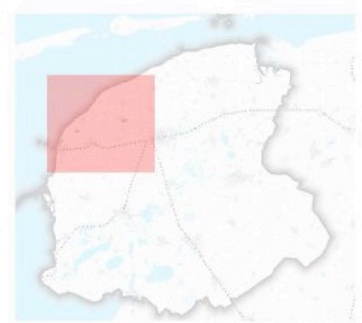
⁸ Community of Practice (CoP) – Energietransitie voor huishoudens met een smalle beurs, 2018. In de cirkel bevindt zich de ideale energiecoach.

Bijlage 3 – Energiearmoede Noordwest Fryslân

Noordwest Fryslân

Energiearmoede

Legenda

- Energiearmoede
- Minder dan 6
  - 6 tot 6,5
  - 6,5 tot 7,0
  - 7,0 tot 7,6
  - 7,6 tot 8,0
  - 8,0 tot 8,6
  - 8,6 tot 9,4
  - 9,4 tot 10,3
  - Meer dan 10,3

Toelichting op de kaart:

De kaart geeft per grid van 250 bij 250 meter de verhouding tussen de duurzaamheid van woningen (in aantal kuub gas dat per kuub woning wordt verbruikt) en het aandeel lage inkomens weer. Een grid wordt weergegeven wanneer er minimaal 5 woningen in het grid staan.

Bron: KAW (2019)

Bijlage 4 – Geraadpleegde literatuur

- [Rapportage Energiearmoede](#): Effectieve interventies om energie efficiëntie te vergroten en energiearmoede te verlagen, ECN, 2017.
- [Community of Practice](#): Energietransitie voor huishoudens met een smalle beurs, ECN/RVO, 2018.
- [Rechtvaardigheid en inkomenseffecten van het klimaatbeleid](#). De impact van het klimaatbeleid op de inkomensongelijkheid, CE Delft, 2017.
- Actieplan Sociale Energie, RVO en gemeenten en provincies uit Noord-Nederland, 2018.
- Bestuursakkoord 2018-2022, gemeente Harlingen.
- Coalitieakkoord Waadhoeke 2018-2022, 'Nije grinzen, nije kansen', gemeente Waadhoeke.
- Ontwikkelperspectief Waadhoeke 2018-2028, gemeente Waadhoeke.
- Sociale Inclusie Agenda, gemeente Waadhoeke, 2020.
- Beleids pitches Samenleving & Omgeving, gemeente Waadhoeke, 2020.
- [Huurachterstanden: voorkomen is beter dan genezen](#). Een overzicht van maatregelen door corporaties, gemeenten en andere lokale partijen tegen huurachterstanden, Platform31, 2018.
- [Over de relatie tussen laaggeletterdheid en armoede](#), Stichting Lezen & Schrijven, 2016.
- [Factsheet Laaggeletterdheid en geld](#), Stichting Lezen & Schrijven, 2017.
- [Waarstaatjegemeente.nl](#), Bouwen en wonen, 2018.
- Energie armoede toolkit, www.energiearmoede.nl.
- [Evaluatierapport pilot MijnEnergievoordeel](#), Noord-Groningen, 2018.
- [Volksgezondheidszorg.info](#), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).
- www.cbs.nl, Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).
- [Bestuursakkoord 2019-2023](#) 'Geluk op 1', provincie Fryslân.